

СПРАВЕДЛИВІСТЬ, САМОПОВАГА ТА РІШЕННЯ УКРАЇНЦІВ ЙТИ НА ВІЙНУ

Девід ДеКосс

Без сумніву, за такими кваліфікаціями та ваганнями стоять складні історичні та дипломатичні причини. Але можна сказати, що вони відображають зростаючий католицький скептицизм щодо морального виправдання війни взагалі. Але рішення України воювати є серйозним викликом цьому скептицизму.

В умовах надзвичайного протистояння українці відбили російську агресію. Які наслідки їхнього рішення розпочати війну з метою самооборони для поточних дебатів у католицизмі щодо відмови від теорії справедливої війни на користь християнського ненасильства?

Одне з наслідків цієї дискусії особливо спадає на думку: важливість включення шкоди самоповазі внаслідок тривалої гнітючої окупації серед причин, які впливають на рішення йти на війну.

Під час несправедливого російського вторгнення 24 лютого мало хто думав, що в Україні є шанс на боротьбу. Росія мала другу за чисельністю армію у світі. Експерти прогнозували, що російські танки будуть у Києві через три дні. Теорія справедливої війни вимагає, щоб війна була справедливою, щоб існувала розумна надія на успіх.

Тут відволікає увагу заднім числом: те, що Україна дала відсіч і досягла успіху, перевершивши всі очікування, не повинно відвертати нашу увагу від моральної основи їхнього рішення воювати взагалі. Крім того, важливо зазначити, що вимога справедливої війни полягає в розумній – але не певній – надії на успіх (вимагати певності, стверджував єзуїтський теоретик XVII століття Франсіско де Віторія, неправильно обмежувало б слабші держави від будь-якого захисту від мародерства повноваження). Таким чином, теорія справедливої війни дозволяє боротьбу всупереч значним протистоянням. Така боротьба також не є незрозумілим фактом історії: згадайте Англію 1940 року перед лицем тріумфальної нацистської держави.

Пишучи про Україну в березні з Англії, католицький богослов Ешлі Бек чітко сказав про обмежений характер права на самозахист у теорії справедливої війни. «Християнська традиція не розглядає це як абсолютне право», — стверджував він. «Традиція справедливої війни» (яка, на думку багатьох, у тому числі Папи Франциска у Fratelli Tutti, може більше не бути прийнятною) розглядає право на самозахист так само, як будь-яке звернення до зброї. Однею з умов, яка має бути виконана, як сказано в Катехізисі, є «повинна бути серйозна перспектива успіху». Сам Ватикан сумнівався щодо справедливості рішення України воювати. Папа Франциск неодноразово згадував про конфлікт, засуджуючи війну саму по собі – ця фраза залишала відкритим питання, чи вважає він війну за самооборону України справедливою. Лише на початку квітня державний секретар Ватикану кардинал П'єтро Паролін чітко підтвердив право України на самооборону. Без сумніву, за такими кваліфікаціями та ваганнями стоять складні історичні та дипломатичні причини. Але можна сказати, що вони відображають зростаючий католицький

скептицизм щодо морального виправдання війни взагалі.

Але рішення України воювати є серйозним викликом цьому скептицизму. Ми можемо найкраще впоратися з цим викликом, розглянувши тест пропорційності, який фігурує в рішенні розпочати війну. Грубо кажучи, цей тест включає пропорцію між причинами для боротьби та причинами для відмови. Тест також інформує про оцінку того, що є розумною надією на успіх. Для тих, хто стверджує, що Україна повинна була відмовитися від війни для самооборони, тест на пропорційність виглядав приблизно так: помилка втрати політичної незалежності порівнювалася з ймовірною величезною втратою життя та майна, пов'язаних із боротьбою за виправлення такого помилка. Враховуючи непропорційність людських втрат, війна самооборони не була б справедливою.

Але що, якщо ми розширимо тест на пропорційність, щоб включити більше чинників у такій ситуації, як російське вторгнення в Україну? Написання в 2018 році, Саба Базарган-Форвард запропонував саме таке розширення у випадках того, що він назвав «безкровним вторгненням». У такому сценарії країна X каже країні Y: «Або підкоряйтеся нашій вимозі керувати вашою країною, або ми вторгнемось» (термін «безкровний» стосується умовного характеру вимоги: якщо країна Y підкориться, то країна X буде не здійснити криваве вторгнення). Безперечно, між прикладом «безкровних вторгнень» і російсько-українським конфліктом є багато спільного. Як тоді Базарган-Форвард аргументує розширення критерію пропорційності, щоб дозволити країні Y (іншими словами, Україні) давати відсіч справедливо, навіть ризикуючи великою втратою життів своїх громадян?

Я думаю, що він додає дві ключові, пов'язані між собою речі: шкоду, яка виникає від втрати політичного суверенітету та відповідну втрату самоповаги. Тут корисно подумати про жакливу помилку для українців у втраті своєї незалежної, зароджуваної демократії, яка пустила коріння після століття, яке включало колонізацію Радянського Союзу; скерований Сталіним голод, який убив мільйони українців; і невпинні зусилля Путіна повернути Україну до статусу васала ще до лютневого вторгнення. Знаючи таку історію політичних утисків, стає зрозуміло, чому українці більше ніколи не хочуть через це проходити.

Але важливо пов'язати шкоду від втрати такого демократичного суверенітету зі шкодою для самоповаги. Ми повинні бути обережними: самоповага може бути представлена в редукованих психологічних термінах. Але ідея, про яку йдеться тут, схожа на те, що Джон Роулз назвав «можливо, найважливішим первинним благом», яке, за його словами, включає «відчуття власної цінності людини, її надійне переконання, що її відчуття добра, її план життя, варто виконати». Таким чином, самоповага має суб'єктивний аспект, який об'єднує почуття гідності людини з її здатністю розвивати значуще бачення хорошого життя. І самоповага також має об'єктивний аспект, особливо очевидний у моральній вимозі узгодженості між цінністю особистості та рівною цінністю особистості всіх інших у суспільстві. У свою чергу, ці аспекти самоповаги можуть зливатися в спільному, яскравому сенсі спільної історії. Президент України Володимир Зеленський розповів про таку історію, коли сказав: «Ми будемо захищати свою державу, бо наша зброя — це наша правда, а наша правда — це наша земля, наша країна, наші діти».

Базарган-Форвард стверджує, що тест на пропорційність має бути розширений, щоб включити можливість шкоди суб'єктивній самоповазі в контексті хронічного

політичного гноблення. Самооцінка та здатність жити осмисленим життям можуть бути розчавлені під обмеженнями та спотвореннями гнобителя. Більше того, каже він, рішення відмовитися від боротьби на користь ненасильницького опору може страшно посилити таке моральне та духовне знищення. Час має велике значення, і ненасильницький опір майже завжди займає більше часу, ніж насильницький самозахист, щоб повернути назад політичне панування. В очікуванні такого розвороту можна втратити цілі покоління.

Ми також бачимо важливість включення до перевірки пропорційності можливої шкоди рівності цінностей, яка є основою самоповаги в суспільстві. Таким чином, злочином російського вторгнення є не лише порушення політичних прав, загибель людей і знищення власності. Це також нав'язування презирства українцям як нелюдям із за своєю суттю нерівною вартістю, а тому придатним для вбивства та завоювання. У квітні лідер російської медіагрупи, яка керує інформаційними агентствами Sputnik і РИА Новости, заявив про це: «Ми не випадково називаємо їх нацистами... Тебе нацистом робить твоя звіряча природа, твоя звіряча ненависть і твоя звіряча готовність виривати дітям очі за національною ознакою». Звичайно, не є неправдоподібним зрозуміти, що українське рішення боротися було мотивоване відчайдушним бажанням зупинити переростання такої презирливої шкоди в насильство геноциду.

У цьому есе я стверджував, що ми зможемо краще зрозуміти претензію на справедливість, що стоїть за рішенням України воювати, якщо ми розширимо перевірку пропорційності, щоб включити шкоду для самоповаги. Це робить більш ясним погляд на історію російського гноблення, довго заперечувану демократичну можливість теперішнього моменту та відмову українського народу ризикувати втратою самоповаги під час російського панування. Я також розташував цей аргумент у контексті поточних католицьких дебатів про переваги справедливої війни та християнського ненасильства. Звісно, я не стверджую, що вибір насильницького самозахисту є єдиним способом для бойового аутсайдера зберегти національне почуття самоповаги. Цілком можливо, що кампанія християнського ненасильства може досягти тієї ж мети.